

Ima vsak dan eno stranico in priložnost.
Ima vsak dan eno stranico in priložnost.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredništvo in administrativni prostori:
2637 S. Lawrence Ave.
Office of Publication:
2637 S. Lawrence Ave.
Telephone, Rockwell 4994

LETO—YEAR XXIV.

Cena lista
je \$2.50

Entered as second-class matter January 25, 1918, at the post-office
at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

Chicago, Ill., sobota, 26. septembra (Sept. 26), 1931.

Subscription \$6.00
Yearly

STEV.—NUMBER 225

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 14, 1918

ŽELEZNIŠKE UNIJE PROTI REDUKCIJAM MEZD

Labor pravi, da so voditelji industriji, ki so odredili redukcije mezd, "moralno in intelektualno bankrotirani"

Washington, D. C., 25. sept. — Voditelji industriji, ki znižujejo meze, so moralno in intelektualno bankrotirani, se glasi uvodni članek v tedniku "Labor", glasilo železniških bratovščin.

Redukcije mezd "Labor" označuje za najtežji udarec, ki je bil kdaj zadan obstoječemu industrijskemu sistemu, ter dostavlja, da se bo treba obrniti za pomoč drugim, ker so voditelji industriji pokazali, da ne razumejo časa in svojo kompletno neopornost pri reševanju perečih problemov.

Številne druge velike kompanije so včeraj naznanile redukcije mezd.

The Pittsburgh Coal Company, največja premovalna družba v pittenburškem distriktu, je znižala plače za deset odstotkov, Chicago, Milwaukee, St. Paul & Pacific Railroad je reducirala plače vsem uradnikom, ki prejemajo \$300 ali več na mesec. Redukcija vstopi v veljavo 1. oktobra. Anaconda Copper Co. in nekatere druge so tudi naznanile redukcije plač in mezd.

Delavski tajnik Doak je včeraj izjavil, da so mezdne redukcije obžalovanja vreden pojav. Rejal je, da bi morali voditelji industriji vzdržati mezdni standard na prejšnji višini.

Agitatorja izpuščena iz zapora

Objubiti sta morala, da zapustita premovalni distrikt. — Tritisec rudarjev na črni listi

Harlan, Ky. — (FP) — Iz jele sta bila izpuščena mra. Jessie Wakefield, zastopnika delavke obrambe, in Arnold Johnstons, predstavnik Civil Liberties Uniona, ki sta bila zaprta več tednov pod obtožbo, da sta kršila zakon proti sindikalizmu. Porotno je bilo določeno na \$5,000 za vsakega, ki ga pa nista hotela plačati.

Iz jele sta bila izpuščena pod pogojem, da zapustita in se več ne prikažeta v Harlan okraju, za kameček je Johnstons tudi prepovedano priti v Bell okraj. Predno sta pristala v te pogoje, sta se posvetovala z organizacijama, katere zastopata in svetovano jima je bilo, da bosta najlažje lahko več koristila preganjenim rudarjem kot v ječi.

Razen devetih rudarjev, ki čakajo sodbe v harlanski ječi, so bili vsi ostali premeščeni v ječe druge okraje, nekateri celo 100 milj daleč, kar je veliko finančno breme za obrambo in poimeni, da mnogo pri ne bo moč priti na sodnike k zaslišanju. Pri obrambnem delu sodeluje tudi odvetnik U. M. W. of A.

Drugi rezultat tekočega boja v Kentuckyju je ta, da je okrog 6,000 rudarjev prišlo na črno listo. Kdor more, se izseli, mnogi družin pa tudi tega ne premore, ker so prerevne. Premovalne družbe, ki so pod kontrolo javnonpravnih korporacij iz Detroita, Chicaga, New Yorka in Mellonovih interesov, pa niso niti v viktimizirani rudarji z družinami vred lahko ogledno gladi. To je tudi edina voboda, ki je rudarjem še ostala v Kentuckyju.

"Nautilus" poškodovana

Oso, Norveška, 25. sept. — Profesor Harold U. Svedrup, član Wilkinsove ekspedicije v arktičnem vodstvu, je včeraj izjavil, da se podmornica "Nautilus" ne mogla vrniti v Združene države, ker je bila tako poškodovana, da je nesposobna za vožnjo.

Zamorci obsojajo diskriminacijo

Pritožujejo se, da se jih zapostavlja pri iskanju dela in organiziranju

St. Louis, Mo. — (FP) — Tukajšnja postojanka Asociacije za napredek zamorskega ljudstva je na svoji konferenci sprejela resolucijo, v kateri je obsojila netolerantnost belokožcev, ki zanikajo zamorcem pravico do dela in jih zapostavljajo ob vsaki priliki.

Dalje je bila sprejeta resolucija, da se apelira na narodne in mednarodne unije ter na Ameriško delavsko federacijo, naj odpravijo zapreke, ki ovirajo zamorskim delavcem vstop v delavske unije. V resoluciji je rečeno, da imajo zamorski delavci isto pravico do organiziranja kot belopoltni in do enakih priložnosti. Ako se odstranijo diskriminacije, bodo zamorski delavci sodelovali z belopoltnimi v bojih za višje meze in dostojnejše življenske razmere. To bi bilo v korist ameriškim delavcem na splošno, ker bi bile odpravljene razmere, ki ustvarjajo iz zamorskih delavcev stavkokeže v času stavk.

GANDI SE NE BOJI GROZENJ

Odpotoval bo v tekstilni distrikt, ki trpi težke posledice indijskega bojkota

London, 25. sept. — "Svetnik" Gandija niso prestrašile grožnje tekstilnih delavcev v distriktu Lancashire glede napada na njegovo življenje, če se prikaže tam, in bo včasno šel tja in pritom med njimi končati tedenski tekstilni bojkot, ki ga vodi Gandija, ker je z bojkotiranjem izdelkov povzročil veliko bodo v angleških tekstilnih distriktih.

Na poti bodo Gandija spremljali štirje angleški detektivji. Gandi pričakuje, da mu ljudje ne bodo storili nič zalega, ko jim bo pojasnil, da z bojkotiranjem angleškega tekstilnega blaga ni nameraval škoditi tekstilnim delavcem v Lancashiru. Izjavil je, da zaupa v Boga in radi tega ne čuti nobene bojazni. Čas odhoda iz Londona je zavil v tajnost.

Preiskava korupcije v uradu državnega pravdnika

Posebni komitej bo preiskal obdolžitve, ki jih je izrekel bivši pomožni državni pravdnik glede zveze gangsterov s sodišči

Chicago, 25. sept. — Čikaška kriminalna komisija je včeraj imenovala komitej sedmih članov, da preišče obdolžitve proti uradu državnega pravdnika, ki jih je izrekel v zapriseženi izjavi bivši pomožni državni pravdnik Theodore Miller.

Obdolžitve se glase, da je bil Miller odstavljen kot prosekutor kmalu potem, ko je uprizoril naval na zloglasni hotel Rex, zbirališče gangsterov; da je izginilo iz hotelske blagajne \$25,000 po navalu in da gangsterji izvajajo velik vpliv na mestna sodišča. Komisija je naročila komiteju, naj uvede temeljito preiskavo glede obdolžitve bivšega pomožnega državnega pravdnika, kakor tudi v "postranske stvari."

Neki član komiteja je izjavil, da bodo skušali razjasniti okoliščine v zvezi s pismom, katerega je "Mike de Pike" Heitler pisal državnemu pravdniku Swansonu in katero je na nepojasnjen način prišlo v roke Al Caponeju. Dalje je rekel, da bodo skušali dognati, zakaj drugo Heitlerjevo pismo, katerega je Heitlerjeva hči po smrti njenega očeta izročila načelniku preiskovalnega oddelka v uradu državnega pravdnika Pat Rocheju, ni prišlo v roke izredni veleporoti. Obe pismi sta vsebovali detajlirane podatke o gangsterki kontroli policije in sodišč.

ZDRUŽEVANJE KAPITALISTIČNIH STRANK

Nominirali so skupne kandidate proti socialistom. Volilci ostali doma. Socialisti upajo na zmago

Reading, Pa. — Pri primarnih mestnih in okrajnih volitvah je bila scementirana skupna kandidatska lista, katero so postavili demokratje in republikanci proti socialistom, ki vladajo mesto zadnja tri leta. Večino kandidatov na skupni listi pa so dobili republikanci, in demokratje drže skoraj prazno vrečo.

Kar politike starih strank najbolj skrbi, je dejstvo, da se primarnih volitev ni udeležilo skoraj 20,000 izmed 34,000 registriranih volilcev. Njihov kandidat za župana je dobil le 14,000 glasov, in republikanski in demokratiški bossi se vprašujejo, kaj ta štrajk pomeni in kako bodo ti volilci glasovali pri novembrskih volitvah.

Socialisti smatrajo, da je to njim v prilog in da bodo nezadovoljni volilci glasovali za njihovo listo. Župan Stump je po primarnih volitvah posvaril socialiste, da se ne smejo udati v lufizijam zmage radi "štrajka" volilcev in jih pozval, da se morajo pripraviti na najživahnejšo kampanjo, v kateri se bo bil boj med socializmom in kapitalizmom. Socialisti upajo, da bodo zmagali tudi v okraju Berga in vodijo močno propagando med farmarji kot med delavci v Readingu.

Amerika posega v spor med Kitajsko in Japonsko

Državni tajnik Stimson naslovil obema vladama noti, v katerih urgira, naj prenehata s sovražnostmi. — Liga narodov upa, da bo spor kmalu končan

Washington, D. C., 25. sept. — Ameriška vlada je sinoči poslala identični noti Japoniki in Kitajski, v katerih ju opominja, naj se držita obveznosti medsebojne mirovne pogodbe. Dalje ju urgira, naj prenehata s sovražnostmi in razpustita svoje vojaške čete v Mandšuriji, da tako preprečita nadaljnje frikije.

Akcija ameriške vlade je v popolnem soglasju z Ligo narodov. To je prva diplomatska intervencija s strani ameriške vlade, ki ima namen končati oborožen konflikt. Državni tajnik Stimson, ki je spisal noti, je jasno pokazal, da ameriška vlada ne trpi kršenja pogodb, katere je tudi ona podpisala.

Zeneva, 25. sept. — V krogih Lige narodov prevladuje upanje,

Polomi bank se nadaljujejo

Najstarejša finančna institucija v Pittsburghu zapira vrata

Pittsburgh, Pa. — (FP) — Medtem ko je meščanski časopisje posvečalo veliko pozornost finančni krizi v Evropi, je najstarejša bančna institucija v Pittsburghu, Bank of Pittsburgh, ki je bila ustanovljena l. 1810 in je imela vlog v vsoti \$47,000,000, zapirala vrata. Direktorji banke je po dvadnevni konferenci z uradniki Clearing House Ass'n, ki jo dominirajo Mellonovi interesi, zaključili, da vpraša državnega kontrolorja, da prevzame kontrolo nad institucijo.

Dve njeni podružnici, Franklin National Bank in Highland National Bank, sta tudi zapirala vrata. V teh bankah znašajo vloge deset milijonov dolarjev.

Domneva se, da je Mellonova institucija, ki izvaja diktaturo nad finančnimi zavodi v zapadni Pennsylvaniji, deloma odgovorna za polom. Nekaj časa je Bank of Pittsburgh govorila, da postane resna tekmovalna Mellonovi finančni oligarhiji, toda pred šestimi meseci so Mellonovi interesi invadirali to staro institucijo in jo osvojili deino kontrolo.

Ta boj je imel upadne posledice za institucijo in škode ni bilo več mogoče popraviti.

V bližnjem Connellsville je Mellonova organizacija dopustila, da je propadlo šest bank, kakor je eno najmočnejših od teh reorganizirala s svojim kapitalom. Sedaj je ta edina banka v Connellsville. Radi propada bank je bilo oškodovanih več tisoč vlagateljev.

ZIVKOVIC, PRILJE JUČELA VIŠJE, SPOSOBNOST

Kralj je sprejel ostavko. Vzrok razmislnosti ni naveden v poročilu

Belgrad, Jugoslavija, 25. sept. — General Peter Živković, predsednik jugoslovanske vlade, je včeraj podal ostavko. Kralj Aleksander je ostavko sprejel.

Devetnajst ubitih v izgradnji v Indiji

Srinagar, Indija, 25. sept. — Devetnajst oseb je bilo včeraj ubitih v Anantangu, ne daleč od tukaj, v izgradnji, ko so se muslimani spoprijeli s policijo.

je, da bo spor med Japonsko in Kitajsko kmalu končan. To upanje potrjuje uradna izjava japonske vlade, da je odpoklicala svoje čete iz Kirina, in zagotovilo ameriškega državnega tajnika Stimsona, da bodo Združene države sodelovale z Ligo narodov v poskusu za poravnanje sovražnosti v Mandšuriji.

JAPONSKA KRŠILA POGODBO LIGE NARODOV

Ignorirala je točke, ki predvidevajo arbitražo v spornih zadevah

Washington, D. C., 25. sept. — Zadnja poročila z bojne fronte v Mandšuriji pokazuje, da je Japonska ignorirala več točk pogodbe Lige narodov, ko so njene čete prejšnji teden invadirale kitajsko ozemlje in zasedle petnajst mest ob progi Južne mandšurske železnice, ki jo kontrolira Japonska. Deseta in dvanajsta točka pogodbe, ki govorita o mednarodni kooperaciji v dosegu mednarodnega miru in zaščite, sta bili kršeni, ker se je Japonska poslužila orojstva, da uveljavi svoje zahteve.

Vlada Združenih držav in druge, ki so podpisale Kelloggov mirovni pakt, smatrajo, da je Japonska kršila določbe tega pakta, ki predvideva mirno poravnavo in rešitev sporov ter konfliktov.

Dvanajsta točka obvezuje Japonsko in druge države, ki so podpisale pogodbo, da mora sporne zadeve predložiti Svetu Lige narodov v arbitražo. S tem, ko je japonska vlada rabila oboroženo silo v sporu s Kitajsko glede železnice v Mandšuriji, je podan jasen dokaz, da je kršila dvanajsto točko in je radi tega odgovorna za posledice.

Hoover govori o gospodarski krizi

Legionarji je bil namenjen denar iz državne blagajne

Detroit, Mich. — (FP) — Govor predsednika Hooverja na konvenciji Ameriške legije, v katerem je opozoril na resne posledice, če se člani ne odrečejo zahtevam glede izplačila bonusa iz vladne blagajne, je bil prvi namig z njegove strani, da se Združene države nahajajo v resnem ekonomskem in finančnem položaju.

Ta govor je izval začudenje med legionarji, ker so dosedaj elišali le optimistične izjave iz Hooverjevih ust, da situacija ni tako resna kot jo slikajo nekateri črnogledneži. Izjava, da federalna vlada ne more huje takratni bogatini, je toliko bolj neutemeljena, ker je ameriško časopisje ekoro v istem času objavljalo poročila, da so dohodninski davki v Veliki Britaniji za sto odstotkov višji kot v Združenih državah.

Napoveduje velike profite

Pravočasno investiranje bo milijonarjem prineslo od 4000 do 6000 odstotkov dividende

New York. — (FP) — Kljub temu, da je skoraj ena tretjina ameriških delavcev brez dela in zaaluzka, napoveduje Anglin's Financial and Economic Service iz Bostona bogate dividende za tiste kapitaliste, ki bodo v tej krizi previdno investirali svoj denar.

Ta avetovalna agencija napoveduje fantastične dividende od 4000 do 6000%; fantastične, ker situacija ni tako rožnata. Vendar se pa agencija naalaja na rekorde dividend v preteklosti. Navaja n. pr. da so nekateri investori U. S. Steel korporacije naredili 4850% profita; General Motors 6419%; American Radio korporacije, n. pr. Owen D. Young, 2645%. Te ogromne profite so namreč želi tisti spekulanti, ki so kupili ustanovne ali prvotne delnice in jih prodali, ko je bil trg na višku.

Agencija pravi svojim klientom, da vidi veliko bodočnost v industriji televizije, ki čaka razvoja. Pričakuje, da bodo borsni raketirji šli v taj industriji ravno tako velike profite kot so jih v novjših industrijah.

BREZPOSELNOST V AMERIKI NARASCA

To je rasvaidno in poročila predsednika Ameriške delavske federacije

Washington, D. C., 25. sept. — William Green, predsednik Ameriške delavske federacije, je včeraj izjavil, da se je brezposelnost v Ameriki stalno večala. On estimira, da je v Združenih državah 5,600,000 delavcev brezposelnih in da ni upanja, da se bo to število znižalo v prihodnjih mesecih, pač pa obstaja bojazen, da bo še bolj naraslo.

Green omenja Chicago kot eno izmed osmih mest, v katerih je brezposelnost resen problem. O stala mesta so Jersey City, Cleveland, Baltimore, Boston, Philadelphia, Detroit in Birmingham. Brezposelnost je zlasti občutna v stavbiški industriji, vize poskusom administracije, ki je podvela akcijo, da stimulira gradbene aktivnosti.

Legija se izrekla za referendum o prohibiciji

Zadavna resolucija je bila sprejeta z veliko večino glasov

Detroit, Mich., 25. sept. — Delegatje na konvenciji Ameriške legije so včeraj sprejeli resolucijo, v kateri urgirajo kongres, naj predloži vprašanje prohibicije ljudstvu, da o njem glasuje.

Resolucija je bila sprejeta po krajši in vroči debati s 1,008 proti 394 glasovom. Resolucija naglašala, da osemnajsti amendent ograža respekt pred zakoni in ameriške institucije, zato naj kongres predloži državam proposicijo za odpoklic ali modifikacijo prohibicijskega zakona in da vsaka država da to vprašanje volilcem na glasovanje.

Zagovorniki resolucije so argumentirali, da je prohibicija odgovorna za razvoj gangstevstva in koruptnega vpliva na sodišča, nasprotniki resolucije pa so trdili, da vprašanje prohibicije ne spada na konvencijo Ameriške legije.

Delegatje so tudi sprejeli predlog z 902 proti 507 glasovom, da ne bodo zahtevali, da jim vlada takoj izplača zaostali del bonusa v denarju, obenem pa so urgirali predsednika Hooverja, naj poboljša svet narodne obrambe, da upostavi ekonomsko diktaturo, katere naloga naj bo reševanje problema depresije.

Za novega načelnika legije je bil izvoljen Henry L. Stevens, mlad odvetnik iz Warsawe, N. C.

PREDSEDNIK HOOVER SE JE SPET 'ZMOTIL'

Njegovo izjavo o zdravstvenem stanju postavili na laž. Bolesni se širijo, ne pa krčijo

New York. — Ko je nedavno predsednik Hoover izjavil, da je bila "umrljivost otrok, splošna umrljivost in bolezensko stanje dežele pozimi l. 1931 nižja kot pa v času večje zaposlenosti l. 1928 in 1929," je dregnil v srčno novo gnezdo.

Da se prepriča o resničnosti ali neresničnosti njegove izjave, je uprava United Hospital Funda v tem mestu uvedla preiskavo v 141 bolnišnicah in dognala, da se je zdravstveno stanje v tej krizi jako poslabšalo. Vas bolniče izkazujejo "abnormalen in vedno večji porast števila bolnikov."

"Mnogo je ljudi, ki bi morali biti v zdravniški oskrbi, ampak ne smorejo biti bolni," pravi uprava bolniškega sklada. "Statistika pokazuje veliko število ljudi, ki nimajo denarja za zdravniško oskrbo, odklanjajo pa miloščino. Situacija je izredno resna." Poročilo tudi pravi, da zdravniki obžalujejo, ker v Washingtonu pokazujejo razmere dežele v napačni luči.

Poročilo Illinoiskega zdravstvenega departamenta pravi, da se je zdravstveno stanje v Illinoisu poslabšalo. Zvišale so se posebno otroška bolezen, ki izvira iz podhranjenosti in nepravilne hrane. Samo zastupljeni črvesi je naraslo za 17% leta 1929 in 1930. Istočasno pa se je zmanjšalo število kongum mlek in jajec, pravi zdravstveni departament, kar pokazuje, da je ta zadeva "v tesni stiki z ekonomsko situacijo."

Ako bi se bil Hoover obrnil po statistične podatke na zdravstvene institucije in avtoritete ali pa na podporne organizacije, ki imajo bolniško zavarovanje, bi bil lahko dobil točnejše podatke. Ampak v Washingtonu se ne zanimajo za pravo sliko dežele, o siroma je ves aparat administracije usmerjen tako, da "zdraviljo" deželo z bunkom in zavajalnimi poročili ter izjavami.

To je vrgel Belci hiši v obraz tudi finančni izvedenec Ray O. Hall, ki je bil odslavljen radi tega, ker se je upri potvarjanju njegovih dognanj. Neseča za deželo je, ker ima na krmlu človeka, ki noče areti dejstvom v obraz, pač pa igra vlogo ptice noja mialec, da bo rešil vladajoči razred pred večjim obdavljenjem in odgovornostjo za sistem, ki peha milijone v propast in obup.

Dva bandita ustreljena

Chicago, 25. sept. — Pet banditov je včeraj vstopilo v grocerijsko trgovino na 901 Sedgwick st. ter oropalo register za \$20 in neko odjemaliko za \$30, nakar so ušli na cesto, kjer jih je čakala neka ženska v avtomobilu, toda pri tem so naleteli na policaje, ki so pričeli streljati in ubili dva roparja. Ženska in trije drugi banditi so pobegnili.

Zakon proti izdelovanju bombaža

Columbia, S. C., 25. sept. — Izredno zasedanje državne legislature je bilo sinoči zaključeno potem, ko je zbornica sprejela predlog, ki prepoveduje pridelovanje bombaža v državi prihodnje leto. Namen zakona je omejiti produkcijo in tako stabilizirati cene bombaža.

Španska zbornica odobrila avtonomije

Madrid, 25. sept. — Socialistični poslanci so včeraj odobrili ustavni dodatek, katerega je predložil predsednik Zamora in kateri priznava načelo regionalne avtonomije za tiste province, ki jo zahtevajo.

Vojaške čete v Barceloni, Španija, strlijo guvernerjevo palačo pred stavkarji.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASLO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by the Slovene National Benefit Society

Naročniki: na šolske drive (tudi Chicago) in Kanada \$2.00 na leto, \$1.50 na šest mesecev; na Chicago in Kanada \$2.00 na leto, \$1.50 na šest mesecev; na tujino \$3.00 na leto, \$2.00 na šest mesecev.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$2.00 per year, \$1.50 per year; for Chicago and Canada \$2.00 per year, \$1.50 per year; for foreign countries \$3.00 per year, \$2.00 per year.

Cena letnega poštovanja: \$0.50 na leto, \$0.25 na šest mesecev.

Advertising rates on agreement: Manuscripts will not be returned.

Naslov na vsa, kar ima slika v letniku: PROSVETA

2657-29 South Lawrence Ave., Chicago, Illinois.

MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oglasu, na primer (Avg. 21, 1933), poleg vašega imena na naslovu posla, da vam je s tem delom pridobil nevestno. Ponovite jo priložnost, da se vam to ne zgodi.

Hearstov oblič

William R. Hearst, časnikarski kralj, ki ima svoje dnevnike, čez dvajset po številu, v vseh večjih mestih Združenih držav, nastopa kot neodvisni kapitalist in kot ekonomski ter socialni reformist. Njegov socialni evanđelj je, da se kapitalizem poboljša, da se kapitalisti poboljšajo. Njegovi listi se že dolgo let odlikujejo po moralnih kampanjah vake vrste. Hearst s svojimi reformisti—med katerimi so tudi milijonarji, in multimilijonarji kot je on sam—vedno kaj čisti; enkrat "čisti" ameriško politiko, demokratično in republikansko, drugič grafičarsko policijo, tretjič gledališne odre itd. Pred vojno je kriziral proti salunom in pomagal suhačem, danes pa pobija prohibicijo. Vedno ima kakšno "zdravilo" zoper to ali ono zlo, na katerega bobna in dela s tem reklamo za svoje časopise.

Hearstovo zdravilo proti brezposelnosti je, da zvezna vlada izda bonde za pet milijard dolarjev in začne na široko s javnimi deli. On je proti socialnemu zavarovanju, češ, delavec mora vsak dolar, ki ga dobi, zaslužiti z delom. Za vzrok depresije in krize navaja nadkapitalizacijo. Njemu je kapitalistični red dober in nenadomestljiv, toda posamezni kapitalisti ga zlorabljajo. Preveč so požrešni; vse hočejo sami imeti. Masna produkcija je silno pomnožila dobičke, kar je znižala produkcijske stroške, toda lastniki industrij prilagajajo te dobičke obratnemu kapitalu, namesto da bi jih delili z delavci v formi večje mezd in krajšega delovnika. Lastniki vsak čas razmnožijo dežne in s tem si povečajo dividende, na drugi strani pa s napetimi spekulacijami na borzi napihujejo vrednost delnic toliko časa, da mehur poči in pride polom, ki izkove finančno paniko in vrže produkcijo in tira. Prevelika kapitalizacija in prevelika spekulacija.

Vsa kvatre Hearst natisne v svojih listih dolgo lekcijo, v kateri našteva grehe svojih poslušalcev in jih svari, kaj vse pride v deželo, če ne bodo previdni in če ne bodo upoštevali njegovih zdravil. Tako je že dni objavil dolgo pridigo, v kateri oboja zabite bratce, ki znižavajo mezd delavcem. To je bedasto in nevarno, jih svari, in tega ne bi treba, če bi bolje gospodarili s svojimi industrijami in drugimi podjetji, s katerimi delajo kakor svinja s polnim mehom.

Kdorkoli se poglubi v socialno in ekonomsko vprašanje do dna, mu je lahko jasno, da se Hearst—kakor vsi ostali reformisti s različnimi socialnimi (tudi krščanskimi) idealisti vred—peča le s simptomi kapitalističnega sistema in le simptome na koži gnilega telesa skuša odpraviti, telo samo pa neguje. To dela tudi papež Pij. Kapitalizem je ali right, ampak kapitalisti so slabi! Kapitalizem ni odgovoren za krizo, kapitalisti pa so odgovorni! To je prav tako logika, kakršna je v krščanskih dogmi o dobrem Bogu in slabem človeku: Bog je vsekozi dober in popoln, ustvaril pa je mežvo, ki je k slabemu nagnjena in za posledice te svoje napake je sama odgovorna!

Kapitalisti res spekulirajo, nadkapitalizirajo in drugace zlorabljajo in izkoriščajo industrije, ampak to izvira iz kapitalizma samega, iz njegovega bistva. Kapitalizem bazira na izkoriščanju, drugace ne more eksistirati. Bistvo in baza kapitalizma sta v tem, da se produkcija dobrin vrši a priori za trg in dobiček, ne za rabo. Kako naj bo potem kapitalist dober za delavce? Kapitalist je lahko dober človek, toda, če hoče ostati kapitalist in ne bankrotirati ter iti med proletare, mora gledati za dobiček in mora se držati pravil sistema. Vsak kapitalist dobro gospodari zase, ne more pa hkratu dobro gospodariti za druge ljudi v splošnem. To je dokazal gospod Hearst sam, ki je multimilijonar, delavec v njegovih tiskarnah pa niso milijonarji. Do danes ni še noben reformist dokazal, kaj mora storiti kapitalist, da bo dober in da bodo njegovi delavci srečni. Dokaza ni, ker je to nemogoče. Ako hoče biti kateri kapitalist tako dober—poskusi so že bili—ne bo dolgo ostal kapitalist.

Javna dela bi hipno pomagala—in bolje bi bilo to kot nič—toda ta hipna odpornost se ne odrazi sistema in ne prepreči bodoče krize. Simptom brezposelnosti je omiljen, ampak korenine, ki poganjajo simptome, ostanejo in poganjale bodo nova in nova zla. Odpornost ne gre do dna.

Privatni kapitalizem se ne da reformirati ali izboljšati, tako da bo dober za delavca. Če bi bil dober za delavca—bo slab za kapitalista, a to ne bo več kapitalizem.

Glasovi iz nasebin

Zanimive beleške iz raznih krajev

(Delavci in poročniki domačih vest, ki jih Prosveta prinaša dneвно v koloni "Glasovi iz nasebin," naj vso leto podpišejo svoje polno ime in navedejo maj naslov, kar naj znači, da jamčijo za svoj prispevek. Poročila in dopisi naj bodo kratki, kratki in razumljivi; spisi morajo biti v dostojnem tonu. Na anonimna pisma in dopise se ne bomo odzvali.)

Delavski krvoseni

Gowanda, N. Y.—Živimo v letu 1933. Če človek premišlja, kako se godi ubogemu delavcu v tem gospodovem letu, mu pride na misel vprašanje: Ali se v resnici ne bo delavstvo nikoli zbudilo iz spanja? Saj je vendar upravičeno do življenja, kakor kakšen Mellon in drugi krvosesi delavstva. Toda ta drhal si lasti oblast nad nami, oblast nad vlado, oblast nad inženirjem, oblast nad vsem.

Par krvososov a svojimi garjevi zapoveduje milijonom delavcev. In tej skupini se delavci popolnoma nič ne smilijo, pa bodisi v dobrih ali slabih časih. Sebi prireajo milijondolarke gostije, igrajo golf, se senčijo v Floridi in s našimi žulji rešujejo skrahinani kapitalistični sistem v Evropi. Boje se namreč, da bi evropski delavci prišli za vaje, kakor so v Rusiji in prekucnili investiranje milijone ameriških dolarjev — v jarek, zavedajoč se, da so potem "pečeni," če bi se kaj slinčnega pripetilo (ne bo dolgo, ko se bo).

Ti pa, ameriška sedemmilijonska delavska masa, brez zaslužka, brez prihrankov (so pošli), brez jedi in pijače — brez obleke, bosa, izčrpana, prepadena itd., lačoh hrane po smetiščih, katera je smrdljivo gnusna (še mačka je noče, ker se ji gnusi) in je nezdrava. Namesto, da bi se zbudila iz spanja, zaveda svojih dolžnosti in enkrat za vselej pometa s tem krivičnim sistemom, ki je tvoj največji sovražnik — ga s svojo nevednostjo še nadalje podpira in sama sebi koplje prezgodnji grob.

Delavce se povsod napada na kapitalistično-kozaški način in to v letu 1933. Če se protivi, mu življajo krogle krog glave. Ko se jih bar poduši, se prične sodne obravnave — ubijalki delavcev so oproščeni — ubogi nedolžni delavci pa mora v ječo.

Nihče drugi ni tega kriv kakor delavska masa sama. Če bi se zavedala, da bi ona veliko boljše gospodarila s kapitalom kakor njen sovražnik in da je njena krivda, da jo kapitalistični sistem upropača, bi ob prvi priliki izvolili svoje delavske kandidate, od najnižjega uradnika pa do predsednika Združenih držav. Za sedanje gospode je svoboda tukaj, nam pa ukažejo: trpi in molči, če ne — pa erknj!

Za vzgled si vzemimo predsedniške volitve leta 1928. V mililih imam tiste, kateri so si pustili metati pesek v oči — od Hooverja in Smitha. Prvi je obljubil pečene piške in tako ljudstvo zapeljal, da je v večini glasovalo zanj, Smith se je pa skrival za pivom in s tem se delal delavskega prijatelja. Kje sta in kaj delata od tistega časa, ki skrivala za pivom in s tem se delal delavskega prijatelja. Kje sta in kaj delata od tistega časa, ki skrivala za pivom in s tem se delal delavskega prijatelja.

Izvoljeni inženir Hoover je s svojimi bratcem kapitalizmom, takoj ustrelil velikega kozla, ki je podpisal zakon o visoki carini. Saj je ravno ta zakon največ pripomogel do današnje miserie. Namesto, da bi imenovani zakon prekalil, pa rpnji po shodih in potom radlja, da je "prosperiteta za vogalom" in miserie bo kmalu konec. Toda, ker se on njegovi boje dobro zaveda, da ni rešenja, kar lajajo (se je že izkazalo) in da je njihova edina želja uničiti še tako izčrpano delavsko maso in ker se mogoče malo boje za svojo debelo mošnjo, da bi je delavstvo ne iztrgalo iz njihovih rok, zato ga zapeljujejo a takimi frazami. Delavci se jim pa puste za nos vleči.

Grozna depresija se je uselila v Ameriko, ko je inženir prišel za vaje v Washingtonu. Dela ni nikjer, prihranki so pošli — in sedaj moraš kratki, berati ali pa erknj na cesti, ne kot človek, ampak kakor nema žival. Bog niti vrag ti sedaj ne pomaga, ker si nisi sam znal ob priliki, katera se je delavcem še toliko nudila.

Najbogatejša dežela na svetu nima fiksa za izčrpano delavsko ljudstvo, za tisto ljudstvo, katero je a svojimi krvaviimi žulji napokilo ogromno bogastvo tej deželi. Ker se je gospod inženir

v Washingtonu ustrašil, da bi mogoče moral skrbeti za sedem milijonov brezposelnih (kje so družine?) v kratkem času, je prijel v roki telefon in zadržalo je proti Londonu v Angliji, glase se se:

"Jaz gospod Hoover in newyorkski bankirji zahtevamo od angleške vlade, da takoj ustavi "dolo" delavcem, ali pa v veliki meri zniža. Mi ameriški multimilijonarji tega ne premoremo — oziroma nečemo. Če tega ne upoštevate, pripišite posledice samim sebi." — In glej čudol Glas po telefonu k gospodu prileti, da se zgodi po volji ameriških bogov. (Kaj bo angleško delavstvo reklo, je vprašanje).

To je tisti "inženir," kateri kuha in peče piške za sebe. Ni mu bilo dosti, da strda narod pod njegovo vlado, ampak je moral še v Anglijo pomoliti svoj dolgi nos, v škodo revnemu ljudstvu. Al Smith se pa drži svoje ga piva—in piše članke v kapitalistične liste, ravno tako v škodo delavskemu poklicu. To sta ti mazači in zapeljivca ameriškega naroda.

Koliko glasov je leta 1928 dobil Norman Thomas? Bore malo — malo več kakor nič. Bori se za delavske pravice že leta in leta. Akoravno ni bil izvoljen v urad, v katerega je kandidiral, ni pustil delavske mase, četudi ga ni marala imeti v Washingtonu, da bi prišel za vaje. Bori se mož še nadalje za principe delavstva, za načela socialistične stranke, se ubija in tudi, da kolikor mogoče omili položaj potom prispevkov pri bedni in po inženirju zapeljani masi.

Ce bi vsi delavci odprli oči, se zavedli svojih dolžnosti in pravice, katerih bi morali biti deležni — če bi vedeli, da imajo oni moč, takšno moč, katera v hišo lahko razprši gnili kapitalistični sistem — bi ob prvi priliki rekli: "K vragu z našimi sovražniki! Mi smo mi — imamo meč a katero se vas ne ustrašimo! Vi, naši krvosesi, porabite se iz javnih uradov, mi hočemo uradnike socialistične stranke, katera se v resnici bori za delavski pokret in blagor delavske mase.

Trpin.

Legalni tatovi

Walsenburg, Colo. — Praviijo, da je J. D. Rockefeller že star moč in ne ve kam bo s denarjem, "ki mu ga je Bog dal." Njegova blagajna se je polnila od žuljev koloradskih rudarjev—sedaj pa, ko je depresija zadela njegovo nikdar polno blagajno, je "dobri moč" zopet privil prečo na rudarjih za 20 odstotkov redukcije, iz nebes mu pa cekini padajo. Namesto da bi stari gospod iz ljubezni do Boga izkazal usmiljenje bednim rudarjem, od katerih izvira njegovo bogastvo, jih pa potiska v vedno večjo miserijo.

Tako rešujejo depresijo lastniki "velike prosperitete," ki tako hitro leze za velika železna vrata, katera skrbno čuvajo z zlatom potkovane republikanske in demokratske stranke—kajti braniti je treba velike legalne tatove. Ali Bog nas varuj vzeti tujo lastnino lačnemu človeku, pravijo—to je strašen greh, ki se strogo kaznuje, da se drugi ne pohujšajo.

Veliki služabniki ljudstva, ki jih ljudstvo plača le v protekcijo privatne lastnine, lačijo prosperiteto med obupan in se stradanjem ljudstvom, tako-le za vogali, med tujerodeci, radikali in v nebesih—povoad, kjer je ni! A pogledali niso za vrata, kjer leži velika blaginja—prosperiteta; je velikanski strah, da ljudstvu ne odpre oči, razveže rok, da ji bo potem svobodna pot k njeni veliki družini in dedicem njene lastnine, da jim bo preskrbela zdravega stanovanja, hrane, obleke, zdravja in potrebne, poštene vzgoje in izobrazbe.

Veliki inženir, varuh zaprte blaginje, se je izrazil, da ljudstvo si naj pomaga samo v svoji miseriji! Kako—tega on ne ve.

Res si bi lahko pomagali sami a svojo delavsko stranko, ki ima načela skupne lastnine vsega zemeljskega bogastva, do katerega smo upravičeni vsi. Kadar

bodo ljudje spoznali to resnico in moč svojih vrst, se bo razvila vojna—brez strupenih plinov in smrtonosnega svinca ter krvavega bajoneta, ki se v današnjem redu v vedno večji grozi pripravljata za naše hrbte.

Socialistična vojna bo vojna miru in bratstva med vsemi narodi. Rešena bo blaginja—prosperiteta, katera bo stopila svobodna med svojo veliko zemeljsko družino in jo rešila miserie in trpljenja današnjega časa. Rudarjeva žena.

Poročilo zastopnika

Universal, Pa. — Dne 17. sept. sem tukaj obiskal več mojih dolgoletnih prijateljev. Ustavil sem se tudi pri slovenskem trgovcu T. Prevcu in pri ohraniku Slovenskega doma, ki je bil reano prizadet po krizi, a so mu rojaki priskočili na pomoč, ker ima veliko družino, in so mu dali delo ohranika ali hišnika v Domu. To je zelo lepo od naših rojakov. On je zvest naročnik na Prosveto in tudi sedaj je obnovil naročnino.

Iste dne se je vršila izredna društvena seja, ker so dobili obvestilo, da je preminul v pittsburski bolnišnici br. Frank Laurich. Pred par dnevi je pretekel v rovu dvignil, nakar se je moral podvreči težki operaciji, ki ji je podlegel dne 17. sept. Zapuščala žalujočo bolno soprogo, eno sestro na Candari in enega brata pa v stari domovini. Star je bil 54 let. Pogreb se je vršil dne 20. sept. Soprogi in sorodnikom moje globoko sožalje!

Delavske razmere v Universalu so jako slabe in mnogo naših ljudi je brez dela. H koncu se zahvaljujem vsem rojakom, ki so mi šli na roko in mi nudili pomoč v družbenemu predsedniku A. Erženu za brezplačno vožnjo in postrežbo.

Anton Zidanšek, zastopnik.

Križa in soc. stranka

West Alle, Wis.—Brezposelnost, pomanjkanje, izganjanje družin iz stanovanj, izguba posestev, to so sedaj dnevni dogodki. Kakor povsod, se je tudi tukaj prišla zemljiških in posojilnih družb nekakšna manija, kakor tudi posameznikov, kot da je ravno sedaj napokil prvi čas za poravnanje dolgov. Gotovo, v takih slučajih se najraje poslužujejo sodnij, ker jih ne stane vse to nič, ker po "postavi" se morajo vsi stroški zvrniti na ubogo žrtev. Sodnije jim tudi gredo v vseh ozihi na roko, ker tudi one s tem dobro služijo.

Ko človek stopi v sodnijsko dvorano, opazi na prvi pogled tropo odvetnikov, kako se v "imenu postav" trga za delavce krvavo zaslužene prihranke, kakor volkovi za ovce, kar se ne more braniti. Ker ne sme biti protesta, si v imenu postav ne naplačajo samo s tem, kar dolguje, nego za "kazen" si vzamejo vse, kar še ostane. Ker ni zagovorništa, "ker po postavi je nepotreben," se obravnava navadno konča v petih minutah.

S trpkimi obrazi prejemajo žrtve njih usodo, ker se je vse to nekako zgodilo brez njih lastne krivde. Gotovo je vsaka žrtev razočarana, kadar zapuščala sodnijsko dvorano, ker neke, enkrat je upal—ko je veselo izplačeval "avojo hišo," da bo enkrat na stara leta imel svojo lastno streho.

Pa se najdejo hinavci, da udarijo po človeku kot je šerif Benson, ker se mu gabi vse to mešetarjenje z ubogim delavstvom in ker se je javno izjavil proti metanju revnih družin iz stanovanj. Najbolj ga napadajo tukajšnji kapitalistični listi, ker se v dostih slučajih ne pokori kapitalističnim postavam, katera tako hlapčevsko zagovarjajo. Po njih menjuje se ne bi smel obotavljati pri izganjanju družin, ker oni se ne brigajo za trpljenja revnih družin.

Na drugi strani ga napadajo komunisti—kakor poroča Spartak. Komunisti, ki pravijo, da so za delavsko stranko, bi morali vedeti, da je bil Benson izvoljen od delavskih glasov, katera tudi zastopa koliko mu je mogoče pod sedanjim sistemom. Ker so komunisti tudi delavci, dela Benson gotovo tudi za njihove koristi.

Tisti, ki verjamejo kapitalističnim lažem, katera trošijo med svet (so tudi mojstri v tem), bi se morali večkrat udeležiti socialističnih shodov, na katerih bi slišali marsikaj, kar bi bilo v njihovo korist. Veliko

—Fotografirano.

Jimmie Walker, newyorkski župan, ki se je pravkar vrnil a potovanja po Evropi. Ko je bil v Parizu, se Francozi videli, da Jimmie rad zasnji in se zamudi, pa so mu dali budilko. Ni nič pomagalo. V Londonu je hotel imeti sestanek z Gandijem. Gandi ga je čakal in čakal, toda Jimmieja ni bilo od nikoder. Zaspal je. Nič čudnega torej, da je v New Yorku — korupcija.

delavcev je spregledalo v teh časih, kam spadajo in katera je njih stranka, toda večina je še—in ostala bo—v temi, ker je preveč zaslepljena od kapitalističnih in verakih listov, pa odklanja vsak poduk, kateri bi ji bil v korist.

Tukaj je bil sklican shod za 14. sept. zvečer na 64. in Greenfield cesti (stari naslov) v Owl's dvorani. Predsedoval je W. Coleman, tajnik wisconsinške soc. stranke. Bili so štirje govorniki, med njimi tudi s. Benson, ki nam je razlagal o težkočah, katera ima a svojimi uradom, ker ga kapitalistični listi dolguje, da ne izvršuje svojih dolžnosti pri evikcijah. Nadalje je razlagal, v kakšen položaj nas je potanil kapitalistični sistem; in nikdo ne zna kaj bo čez prihodnjo simo. In to je največja krivda delavcev samih, ker se ne organizirajo. V dvorani nas je bilo tudi kakih deset slovenskih sodrugov. Vzrok, da nas ni bilo več, je, mislim, največ to, ker ni bil shod objavljen javno; največ le pisмено.

Bilo je sklenjeno po westallških sodrugi, da se bo prihodnji shod obdržal na prostem, v enem izmed mestnih parkov, kjer bo več dobrih govornikov. Cilj stranke je: Zavzeti vse mestne urade pri prihodnjih volitvah! Frank Matkovich.

Volitve v pijači

Pittsburgh, Pa. — Dne 16. sept. so se tukaj vršile volitve, kako so izpadle si pa že lahko vsak sam vnaprej predstavlja. Četudi je bilo precej dobrih in poštenih kandidatov, pa jih ni smo marali. In tako so gotovo spet nazadnjaški kandidate dobili večino.

Na volilnem prostoru na Wicklandu sem bil že ob 7. zjutraj, da sem tako imel dovolj časa pregledati volilno listo in kandidatska imena na nji. Letos je bilo ljudstvo močno razcepljeno pri volitvah. Treba je tudi povedati, da republikanci niso prvi nič upoštevali 18. amendmenta k ustavi, samo da so volilce prevarili.

Ob 10. dopoldne sem se peljal iz Farrela v Pittsburgh, kjer sem imel priliko videti razne ne-lepe stvari s barantanjem glasov. Videl sem kako so delili pijsko v zameno za glasove, da celo policaji so pomagali donesati steklenice pijske. Napili so se tako, da so se končno stekli. Pa ni bilo blizu nobenega moza postav, da bi čval red in mir. Dne 21. in 22. sept. pa so se hitro pojavili v Bridgeportu, kjer so dve ma italijanskima žganjarjema pobrali kotličke in velike množine pijske, ki so jo seveda spravili — za prihodnje volitve. Slovinci niso bili v tem navalu prizadeti.—Anton Zidanšek.

Listnica uredništva

Z. N., Denver, Colo. — Nečlani ne morejo kritizirati v Prosveti jednotlivih razmer.

Veliki človek Avgust Forel

V svojem znanstvenem delu je raziskaval predvsem možgane. V zvezi a tem je raziskoval vprašanje podedovanosti in vzrokov duševnih bolezni sploh. V nekem predavanju 1890. l. je dokazoval, da vpliva na duševne bolezni poleg podedovanosti (dve tretjini norcev je dedno obremenjenih) napačna vzgoja — bodisi presurova bodisi prenežna. Nadalje je skodljiv težak boj za obstanek v mestih.

"Bedno tovarniško življenje ob slabem zraku za mlade ljudi, ki potrebujejo vsestranskega razmaha moči, življenje izven zakona, razdrapano spolno življenje sploh, nemirno, razdraženo življenje brez počitka radi velikega prometa, konkurence in zgodnje blaziranosti — to so za možgane skrajno škodljivi vplivi "moderne" civilizacije. . . Poleg tega vpliva kvarno proklinjajoča, fanatična in dogmatična plat vere, posebno dogma o podedovanem grehu in prokletstvu vseh grešnikov."

Poleg vsega tega je stalno študiral mravlje. Izdal je 200 knjig o njih. V 50 letih je popisal nad tri tisoč pet sto novih vrst mravelj!

Boril se je in delal za splošno zboljšanje v ohrbi in zdravljenju umobolnih. Pri tem svojem delu je postal popoln abstinent. Do tega ga je pripravil navaden čevljar. Forel je namreč z žalostjo opazil, da so se navadno soper vračali v pijanstvo pijanci, ki jih je zdravi v Burghöfzu, da pa dosega čudovite uspehe čevljar Bosshardt, ki je vodil društvo za reševanje pijancev. Forel ga je vprašal po vzroku njegovih uspehov in čevljar mu je odgovoril:

"Popolnoma enostavno, gospod, ravnam, jaz sem abstinent, vi pa ne." Forel sam je takoj po tem postal in ostal doleden abstinent. Hkrati pa je z njim abstinenco gibanje pridobilo moča, ki je potrebo abstinence znanstveno dokazal in jo propagiral z vso vmeno a spali in predavanji. Predavanja je imel pa Švici, Skandinaviji, Belgiji, Avstro-Ogrski, Grčiji, Mali Aziji in Srbiji. Forel meni, da je rešitev le v popolni abstinenci, kajti takozvani zmerni pivci so le mikaven zgled za uživanje alkohola množicam, ki ne poznajo mere. On meni:

"Alkohol, ki čutnost trenutno zviša, da jo kasneje otopi, alkohol, ki a počasnim, neopaznim zastrupljanjem naših možganov otopi in uničuje naše etično čustvovanje, mišljenje in hotenje, alkohol, ki nas dela še bolj živinske in surove, kakor smo že, alkohol, ki že v semenu kvari naše bodoče generacije, je najhujši sovražnik človeškega rodu. Napovedati mi moramo uničevalno vojno in ne smemo mirovati, dokler ga definitivno in popolnoma ne preženemo v kemični laboratorij, kamor edino spada s morijem, opijem in kokainom."

V zvezi s tem se je boril proti prostituciji in dosegel v tem oziiru precej uspehov. Ko so mu nekateri zdravniki nasprotovali, jim je ogročno zaklical: Glejte, da postane že enkrat neresnično ono, kar se poje v neki študentovski pesmi: Medici, medic! semper sunt porci! (Zdravniki, zdravniki so vedno praščili.)

V znanstveno pathiaterški smeri je dosegel največ uspehov v hipnozi. O hipnozi ni samo teoretiziral in delal poskusov, temveč je je predvsem uporabil v korist človeštva. S hipnozo in sugestijo je ozdravil mnogo ljudi. Z njo je zdravil predvsem živčna obolenja, motenja v želodcu, glavobol, motnje pri menstruaciji in pijance. Bolnikom je pred operacijo sugeriral tudi anestezijsko (omrtvenje živcev, da bolnik ne čuti bolečin), tako da so lahko operirali bolnika, ne da bi ga narkotizirali. Najboljša Forelova knjiga o tem je: "Hipnotizem ali sugestija in psihoterapija."

Moči hipnoze pa ni nikdar precejeval. Videl je, da nima hipnoza trajnih uspehov. Nekega naravnega daru, ki ga človek nima, se ne da sugerirati. Zato je zelo uporabljal tudi delovno terapijo: delo v poljedelstvu, vrtnarstvu, itd. odvaja človeka od bolnih misli in ga usmerja v koristno udejstvovanje.

Leta 1894. je imel na kongresu naravoslovcev in zdravnikov na Dunaju predavanje "Možgani in duša", ki je izšlo kasneje tudi v knjigi. Tu zaveva Forel svoje filozofsko svetovno naziranje. Bil je monist, t. j. pristal rakuja, ki trdi, da sta materija in duh enotna in edina svetovna potenca (sila) in da je naravno duh nemogoč brez materije. Vse zavestno do-hojno življenje je navezano na možgane; ni možganov brez duše in ni duševnosti brez možganov. Motnje v enem samem delu možganov povzročajo motnje v enem delu duševnega življenja, splošno obolenje možganov povzroča splošno duševnost obolenost. Materija (snov) ni višja od duha in duh ni višji od materije, ker splošno duševno obolenost. Materija (snov) Naravno Forel ni priznaval, da bi imel človek svobodno voljo. Čuvstvo, da imamo svobodno voljo, je iluzija (zabloda), ki izvira iz tega, da se vedno nove pojave, da se tem prilagajajo, da vplivajo po njih in da na ta način ustvarja novo. Ta plastična zmoglost prilagoditve je kombiniranja je značilna za bistvo zdravih možganov, t. j. zdravega duha. Mi smo torej le relativno svobodni, to se pravi, da naše mislijenje, čutenje in dejanje poteka prilagajemo in odgovarjajoče vsem zunanjim in notranjim razmeram.

(Konec prihodnj.)

PESEM V DALJAVO

Spisal Zvonimir Kosem

Niš manjšemu velikanu od Mateja so se mu gibale pri pripovedovanju roke in ramena, kakor da so zale iz svobode v ječo, kakor da si žele razmahati v tem neznatnem, od širkega sveta ločenem obmorskem zakotju. Kadarkoli se je iztegnila njegova široka pest preko mize, je bilo, kakor da sta dihnila med zbrano družbo nepoznana moč in pogum in se odpirala pred začudenimi očmi popolnoma nov svet: gore, prevrtače, z dolgimi predori, klee pred bogatimi poljanami, pred zlatim morjem pšenice, kakor ogromni velblodi, da prenese zrna bogastvo še v druge dežele; zevajoči prepad di se umikajo, stiskajo h goram — preko prepado, po visoko vzpetih mostovih, pa vihrajo bliskoviti vlaki in drdraj v ovinkih na nepregledni ravni mimo mest, mimo visokih tvornic, mimo jekla, železa, zlata, srebra; in tam — pristanišča, s črnimi dimniki parnikov zabasana, od razpenjajočih se jader migljajoča...

Dolgo je govoril Stipe; in kakor je govoril, kakor so se razmikale zmerom novim domislekom gube na njegovem čelu, tako so se premikale poteze na obrazih poslušajočih, da ne bi ušla njihovim ušesom niti ena beseda o lepoti svobode in bogastva tam za morjem...

Navedenje, na vseh obrazih vzdrgetava, joče, pa se je odbijalo ob Matejevih očeh. Njegov pogled, vseskan v Amerikantovo pest na mizi, je prepletal samo smehljaj:

"Ti še ne veš, človeček, da si premagan! Kaj je toliko napihuješ?"

Videl je, kako se ustavljajo njegove oči ljubeče zmerom le na Zori, smehljaj mu je obvisel tudi na njej, pa je takoj ugasnil. Bleda in prepala se mu je zazdela. Ko je pohitela od mize mimo njega s prazno steklenico v roki, je čutil, kako je zavela proti njemu iz njenih oči žalost, iz njenih stopinj obup, in nehote je sklonil glavo.

Marko mu je položil roko na ramo.

"Pa bi še počakal, Mate! Čez teden dni greva itak tudi jaz in Zlata. In peljali bi se skupaj."

Mate je vstal, kakor razjeden v obraz, nič več žareč in smehljajoč.

"Sklenil sem, da grem danes, Marko; in tudi pojdem."

"Torej na svidenje v mestu, Mate!"

Mate se je ozrl po vrtu.

"Toliko še počakam, da pride Tvoja mati, Marko! Posloviti se še moram..."

"Nič se ti ne mudi, Mate! Posedi še in pij. Počakaš, da pride tudi Zora..."

Takrat je prihitela na vrt mati Gazdičeva, preplašena, z vijoličnimi rokami.

"Kam je šla Zora? Kje je Zora?"

Stipe je umolknil, Mate in Marko sta se zdrznila, vseh oči so se ozirale in iskale, vseh obrazi so se razpotegnili v eno samo vprašanje:

"Kje je Zora?"

Zore ni bilo nikjer.

Stipe se je dvignil, širok, z rokama lomasteč, stol se je prevrnil za njim, za Stipejem so se dvignili val, z iščočimi očmi in iztegnjenimi vratovi, Katica je pa rekla:

"Videla sem jo, ko je šla iz vrta. Bleda je bila in prepala... mogoče je na obali."

"Na obali je!" se je zgneto ugibanje vseh v en sam odločen, hrupen klic — in vse je hitelo iz vrta.

Črna, samo zdajpazda od bliskov osvetljena, sta se objemala nebo in morje — dvoje pobesnelih ogromnih teles se je borilo med seboj z gigantskimi rokami, da so se kresale

iskre. Pod zabuhlimi oblaki ob breg butajoči visoki valovi so pljuskali čez obalo in škropili po hiteli gruči, po iztegnjenih iščočih rokah.

"Zora! Zora!" je klical Stipe rjoveč, z rameni ob pljuskaajočih valovih, bijoč okrog sebe z rokama, kakor da boče potisniti peneče se morje od obale. "Kje si, Zora? Oglasi se, Zora!"

Zora pa se ni oglašila od nikoder. In valovi se niso umaknili od obale; še bolj so narasli, še bolj butali in hrumeli ob breg; in kakor da z vsakim zapluskom ponavljajo Stipejevo vprašanje in se mu krohotaše rogajo:

"Kje si, Zora? Kje si?"

Na kamenitih stopnicah je obsedel Mate, s šklepetajočimi zobmi, gledaje za kličočimi in iščočimi. Mehke črte zmagoslavlja, še pred kratkim napenjajoče njegova lica, so se izprevrge v ostre vijuge kesa in obupa in mu v enem samem trenutku razorale obraz, da je bil podoben sključenemu starcu, ne mladeniču.

Kakor skozi meglo je videl pred seboj nizko, k morju nagnjeno črno nebo, ob morju črne koče, za kočami, iznad lapornatih streh, pod nebom stisnjene, lomeče se jambore od bregu škripajočih ribiških bark, ob črnih valovih na obali črna, begajoča grupa ljudi. Hotel je zaklicati: "Zaman iščete, ljudje — samo jaz vem, kam je šla, kje je!" — toda glas mu je bil kakor prirastel na jezik in glava se mu je nagibala na prsi.

Zmerom višji so bili valovi. Pod škropečimi penami gugajoča se gruči ljudi je potonila v daljavi, kakor da jih je požrlo morje. V eter je bučal preko streh in se lomil zdihovalje ob skalovju. Mate je hotel vstati, a noge so mu bile težke kakor dvoje skal. Hotel je dvigniti roko; roka mu je omahnila trda od života. Samo oči so mu živele in dobile gosti opoldanski mrak, da bi si izdoble pot do potonule gruče ljudi.

Vršiše je švignil iz mraka, iznad valov v daljavi. Mate se je stresel, oči so mu hotele zbegane pobegniti — ena sama gola, šklepetajoča čeljust je bil njegov obraz.

Gruča se je vračala. Naglo, kakor da se trkja mimo zamračenih zidov, mimo zibajočih se bark, velik črn klobuč. Z gručo se je bližal vršiše. V Matejevem pogledu je obvisel prvi izmed vseh Stipe, z rameni odbijajoč valove, v njegovo srce pa je pičil iz vršičke krik oster in presunljiv, krik matere Gazdičeve:

"Mrtva! Mrtva!"

Stipejeva ramena so presekal valove — vsa vršička gruče se je izvila iz mraka in se zatrkjala proti kamenitim stopnicam. Stipe je stopal sključen, z visečimi lici, kakor z dvema visečima ploščatima solzama; ob njegovih prsih nagnjena glava Zore, ki so jo nesle njegove roke, se ni gnila.

"Mrtva! ... Ajme meni!"

In ob materinem ihtenju tenki glas Katicice:

"Sirota! Kaj jo je gnalo v valove?"

S stopnic se je počasi dvignil. Roke so se mu tresle, v ustih mu je grgalo. Proti Stipeju se je pomikala gola, šklepetajoča čeljust.

"Jaz sem njen morilec, ljudje! Jaz sem jo poglaval v valove!"

Nihče ga ni čul.

Zgrudil se je na tla.

Stipe se je odpeljal še tisti mesec nazaj v Ameriko in se ni vrnil nikoli več.

In nikoli več ni prišel h Gazdičevim na počitnice Mate.

KONEC.

Milan Medvedek:

RUDARJEVA NOČ

"Anica mu je servirala. Ko je postavljala jedila na njegovo mizo, jo je nenadoma ogovoril. V lepi, doneči angleščini je dejal: 'Gospodična, vi ste Slovenka.'"

Lepo jo je pogledal in pristavi: 'Oprostite mojemu netaktnemu vprašanju.'

V Aniel je vse zatrepetal; njegov mehki glas je odmeval v dnu njene duše.

"Da, gospod, Slovenka sem," je dejala vzrujeno. "Kako vi to veste?" je vprašala.

"Kako vem, da ste Slovenka? Čisto enostavno. Slovenke se poznajo od deklet drugih narodnosti, ker so najlepše med njimi."

"Hvala lepa za poklon," je skromno pripomnila.

"Niti najmanj se vam ne mislim laskati, ker, kar sem dejal, je resnica. Da sem vedel, da ste Slovenka, je tudi v tem vzrok, ker sem potoval pred nekaj leti v jugoslovanskih krajih kot zastopnik neke ameriške tvrdke in sem se spoznal z vašim narodom in običaji."

"O tako," se je začudila ona, "ali smem vprašati, kateri narodnosti pripadate?"

"Jaz sem rojen v Kanadi in sem angleškega rodu."

Med tem pogovorom je zavonilo v kuhinji in Anica je morala servirati drugim gostom.

V glavi ji je vse brnelo in prišla je popolnoma iz ravnotežja. Mehanično je servirala ljudem, ni odgovarjala na njih vprašanja in zdela se ji je, da ji govorijo od nekje iz daljave.

Njen novi znanec je vstal in plačal večerjo. Ko ji je plačeval, je dejal:

"Gospodična, če se vam ne bom zdel preveč vsiljiv, bi vas povabil po vašem delu na vožnjo z avtomobilom." Pogledal jo je tako lepo in proseče, da ona ni vedela, kaj bi mu odgovorila. Nekaj časa je nesigurno omahovala.

"Veselite me bo. Čez eno uro bom prosta."

"Počakam vas na ulici v avtu. All right?"

"All right!"

Anica je prišla iz restavrantu točno čez eno uro. Takoj je opazila na ogli ulice roadster "Oakland." Kakor hitro jo je on zagledal, je stopil iz avta in ji je z graciozno uljudnostjo odprl vrata in nato je sam sedel za volan.

Sele sedaj sta se formalno predstavila drug drugemu. Njegovo ime je bilo Dorian Wilde.

Avtomobil je drčal po dolgih ulicah. Kričeči električni napis so bliskoma leteli mimo nje.

Vožnja po mestu se ji je zelo dopadla in zdela se ji je, kakor da se pelje po svetlih, tajinstvenih pokrajinah sveta. Dalje in dalje je drvel avtomobil, enkrat na levo, drugič na desno, kričal

česte in mostove in nato zavil na boulevard, se je vžil ob jezeru, dokler nista prišla v tih, temni park. Motor je prenehal svojo kumno pesem. Vse je bilo mirno, nikjer ni bilo žive duše. — Dolgo časa nista izpregovorila. Mirno, zamišljeno sta strelala v nemo noč.

"Mias Anne, povejte mi odkrito, ali verujete v ljubezen, katero nekateri opevajo tako navdušeno?" je dejal v mehkem, prijetnem tonu.

"Če verujem? ... Gotovo, da verujem in zakaj bi ne? Ljubezen je moram zahvaliti, da nisem propadla!"

"Pojasnite mi to," je dejal.

"Bila sem v tesnih stikih z bednimi ljudmi, ki so bivali v blatu, padali v greh in zločine in če ne bi v meni gorela ideala ljubezen, bi tudi jaz padla kakor oni in bi se jim pridružila na njih žalostni poti."

"O, to je druga povest. Jaz ne verujem v ljubezen in dvomim, da bi kdaj verjel," je Dorian rekel razočarano, žalostno.

"Zakaj ne verujete v ljubezen? Jaz mislim, da je prava, resnična ljubezen najlepši ideal človeštva."

"Prav pravite, ljubezen je najlepši ideal, toda predstaviti bi morala, da je tudi najvarljivejši."

"Kaj vas je dovedlo do tako črnega obojstva ljubezni?"

"Preveč grenko razočaranje."

Anica je čutila pomlavljanje in čutila se je, da tudi tako lepe

mladenec, kakor je on, doseže razočaranje.

Prošla ga je, naj ji pove svojo zgodbo. Prišel je pripovedovati. Izmišljal si je strašne stvari, katerih v resnici ni nikdar doživel. On je bil glavni trpeč heroj. Govoril je mehko, čustveno in žalostno in Anica je sočustvovala in trpela ob poslušanju njegove povesti. Smilil se ji je iz vsega srca.

Povest je končal. Bila je povest, katero je najbrž še mnogokrat, pripovedoval na lovu za mladimi dekleti. Ko je končal, je igral utrujenost in pekočo bol. Anica bi ga najraje objela in ga uverila, da ljubezen še živi na svetu, toda v tistem trenutku se je spomnila na Doria in ob tem spomnu se je prestrašila.

Postala sta nerazdružna prijatelja, kljub temu ji on ni nikdar omenil drugih čustev kakor zgolj dobro prijateljstvo.

Ona ga je še ljubila z vso silo svojega srca in z vsakim dnevom je postajalo njeno hrepenenje po ljubezni večje in večje.

Bilo je nekega sneženega zimskega dne. Snežilo je tako gosto, da se ni videlo za pečen naprej. Čudno, v takem vremenu je Dorian predlagal Anici vožnjo v avtu. Pristala je na njegov predlog in odpeljala sta se v snežno pokrajino. Zarkomet je pridirjal v kraljestvo snežink in Anici se je zdelo, kakor da se nahaja na nerazumljivem drugem svetu. V avtomobilu je vladala prijetna toplota, motor je enakomerno pel svojo delujočo pesem, šipni brisači je avtomatično čistili in odmetavali sneg z okna, tako da je bil osvetljen le polkrog na šipi.

"Kako romantična vožnja!" je vžičeno vzkliknila Anica. "Kam se peljate?" je vprašala Doriana.

"Peljeva se k enemu mojih prijateljev, ki živi dve milj od tukaj."

Bila sta že čisto blizu hiše njegovega prijatelja, ko se je nenkrat ustavil avto.

"Kaj se je zgodilo?" je ona skrbno vprašala.

"Ne vem — zdi se mi, da se je pretrgala ena izmed glavnih žic."

"Kaj bova sedaj storila?"

"Poskušal bom popraviti, če pa ne bom mogel, bova morala ostati čez noč pri mojem prijatelju, jutri pa pokličem mehanika."

Anica ni niti najmanj sumila, da je on ustavil avto namenoma. Nekaj časa je popravljal motor, potem pa je dejal, da ne more najti defekta, radi tega se morata napotiti k prijatelju peš in ostati tam čez noč.

Kmalu sta dospela k prijatelju. Dorian je lagal o nezdobi in izrazil željo, da bi dobila prenočišče pri njem.

"Prav rad vama postrežem, toda imam samo eno sobo na razpolago in morata se zadovoljiti z njo." — Anica je padla tisto noč.

On ji je strastno šepetal: "Mislim sem, da ne bom nikdar več ljubil nobenega dekleta, toda sedaj vem, da sem se varal. Ljubim te, Anne, tako silno kakor ni še nikdar noben moč ljubil žene. Brez tvoje ljubezni nima moje življenje nobene vrednosti."

Anica ga je strastno objemala in prično vračala poljube.

Dorianu so pohotno žarele oči in vriskale zmagoslavne zavesti: "Moja je vsa, vsa!"

Drugi dan sta se pripeljala domov. Stara Poljakinja je rado vedno in skrbno pogledovala Anico. Čudila se je Anicini odsotnosti čez noč. Anica ni čutila potrebe, da bi ji razlagala, kje je prenočila. Široka in vesela je bila tisti dan.

Spomladanski dan pride v polni, poletni pa v pust, mogoč jesenski dan. Prav tako prejde veselje v žalost, srce v obup, ljubezen v sovraštvo.

Anica je bila vsa prevzeta novorojeno ljubezni. Dorianova slika ji je neprenehoma stala pred očmi. Sedela na zofi, je nepremično zrla skozi okno, njen pogled je mehko sijal ob mizi nanj.

Gospodinja jo je prebudila iz blaženega sna. Potrkala je na vrata in ji dostavila včerajšnjo pošto. Med drugimi pismi in časopisi se je zasvetilo Dorianovo pismo iz Evrope. Ustrašila se je. Nervozno je pričela odpirati pismo in pri tem je čutila, da ji je pisal, da je — ne ljubi več, ali kaj podobnega. Prišla je čitatelj: "Moja draga Anica: Dolgo časa je preteklo, odkar sem Ti zagnjč pisal. Morala si skrbeti radi tega, vendar upam, da nisi dvo-

mila v mojo ljubezen. Na svetu ni sile, ki bi mogla omajati moja čustva do Tebe. Ti si moj najlepši ideal, najsvetlejša svezda, ki me vodi, vzpodbuja in daje smisel mojemu življenju. Velikokrat sem sklonil svoj hrbet pod težo trdega dela in neveselih misli, vendar ukolonil se nisem. Misel nate me je dvignila in dala moč, da sem vzdržal in trmasto ključoval vsem oviram in neprilikam, ki so mi stale nasproti. Nisem se ustavljal, nisem omagoval in končno sem postal dobro situiran lemi trgovec. Sedaj gradim dom za naju in najine potomce, in ko bo dograjen, moram priti domov in prevzeti posel mlade gospodinjne.

Ali se še spominjaš, kako sva nekdaj sanjala o svojem domu, otrokih in o družinski sreči? Takrat so bile najine sanje daleč, daleč od naju in sedaj se resnično bližajo, realizirajo. Včasih kar ne morem verjeti, da se sreča smehlja tudi bednim."

Še predno je prečitala pismo, je jela krčevito jokati.

(Dalje prihodajšč.)

Tri želje

Trije prijatelji se pri čaši dobre kapijice pomenkujejo, kakšna smrt bi bila najlepša.

— Po mojem mnenju je najbolje dobro pomeriti in ustreliti se naravnost v srce — pravi prvi.

— Jaz bi pa najraje umrl od starosti.

— Meni bi bila pa najljubša smrt atrica Janeza, ker bi pomenila zame najmanj 6000 dol. enkratne podpore.

Zdravnik: "Operacija je nujno potrebna — vprašanje je le to, če imate zanj dovolj denarja!"

Bolnik: "Kaj pa, gospod doktor, če nimam denarja? Ali operacija potem ni več nujno potrebna?"

Ministr delohrug
— Ali bi mogla govoriti z gospodom poljedelskim ministrom?
— Zelo je zaposlen. Kaj bi pa radi?
— Pelargonije imam na oknih, pa ne cveto.

HAYES DENTAL

X-RAY

Glasoviti zobozdravnik, digar urad se nahaja na znanj State ulici blizu Van Buren. — Pazite na popravke vaših zob. — Izdelek in zdravljenje prvovrstno in popolno. Točna postrežba, zmerna cena.

Dr. ROBERT S. HOWE, uprav. 326 South State Street, Chicago, Ill.

Ali ste naročili na dnevnik "Prosveto"? Podpirajte svoj list!

\$2.00 KUPON
Ne izdajate in \$1.00 vam priloženo pravico za brezplačno izdajo vaših zobov, brezplačno izdajo za vaše najmlajše.
CITY OF CHICAGO LADY ASSOCIATION
4854 S. Ashland Ave., Chicago, Ill. 7878

NA PRODAJ
dve stanovanjska hiša v tomi in malo hišo na Oglaite se po 6. uri z 2648 S. Hamlin Ave., Ill.

V NAJEM SE OD
Po nizki ceni se odda 5 sobno stanovanje, elektrika in hiša, na 906 S. raj. Vprašajte pri listem naslovu spodaj, kee, Wis.—(Adv.)

Naročite Mladinski bojni mesečnik za mladino!

ZNIŽANE CENE ZA TJA IN NAZAJ
Do Ljubljane
IN NAZAJ PREKO HAMBURGA
\$167.50 V TRETJEM RAZREDU
(U. S. davek posebej)
Ta cena je zdaj voljavna na vseh naših parnikih
Za podrobnosti vprašajte lokalne agente ali
HAMBURG-AMERICAN LINE
177 N. Michigan Ave. Chicago, Ill.

STAR IN ZVESTI PRIJATELJ

je ta poznana banka vsem svojim odjemalcem, katerim vedno rada pomaga in daje nasvete. Ona obavlja vseh vrst bančne posle in prodaja "šifkarte" vseh družb.

Ne pozabite se obrniti na njo kadar kaj potrebujete.

Vaši prihranki so zavarovani pri
KASPAR AMERICAN STATE BANK
1900 BLUE ISLAND AVENUE CHICAGO, ILL.

Tiskarna S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

V TISKARSKO OBRT SPADAJOČA DELA

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, letake itd. v slovenskem, hrvatskem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih

VODSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SVOJE DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

Vse pojasnila daje vodstvo tiskarne. Člani smernice, unija delo prave

Edite po informaciji na naših

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawrence Avenue

CHICAGO, ILL.

TAM SE DOBE NA ŽELJO TUDI VSA USTREMA POJASNE